

La plaga de llagosta, de 1684 - 1688, a Catalunya

per
Antoni Simon i Tarrés

Tal com ha posat en relleu Miquel Barceló en un treball sobre les plagues de llagosta a la Carpetània de l'època visigòtica, l'estudi dels fenòmens naturals també ajuda a raonar i causalitzar els canvis socials, econòmics i demogràfics en l'esdevenir històric (1).

Henry Kamen ha assenyalat la pobra collita de l'any 1687 com a causa immediata de l'aixecament camperol conegut per la revolta dels «barretines» o «gorretes» del 1688 (2). Aquest conflicte, malgrat ésser ignorat en els llibres de J. H. Elliott, John Lynch i també de Pierre Vilari (3), és qualificat pel mateix Kamen com «l'alçament popular més important ocorregut en els dominis dels Habsburg castellians en el curs del segle XVII» (4).

La migradesa de la collita esmentada per Henry Kamen, estaria motivada fonamentalment per les considerables plagues de llagosta que assolaren Catalunya l'any 1687. Malgrat la seva importància, constatada en els textos dels coetanis, aquesta plaga no ha merescut cap atenció per part dels historiadors. El nostre propòsit és d'aportar-ne una primera informació tot esperant recerques més completes.

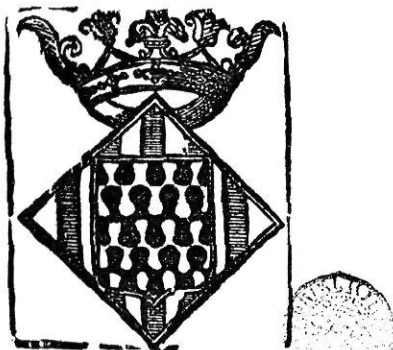
LA DESCRIPCIÓ DE LA PLAGA

Dintre les catàstrofes naturals que amenacen les collites en l'àmbit de les economies mediterrànies, tal com ho remarca Fernand Braudel, el flagell de la llagosta havia estat molt més virulent i constant en temps passats que no avui

-
- (1) BARCELO, M.: «Les plagues de llagosta a la Carpetània, 578-649», a *Estudis d'Història Agrària*, núm. 1 (1978), pp. 67-84.
 - (2) KAMEN, H.: «Una insurrecció oblidada del segle XVII: l'alçament dels camperols catalans de l'any 1688», a *Recerques*, núm. 9 (1979), pp. 11-28. La cita concreta en p. 13. Sobre la revolta dels «gorretes» també: DANTI, Jaume: «Conflictes socials: la revolta dels gorretes 1687-1689», a *L'Avenç*, núm. 26 (Abril de 1980), pp. 42-46; i TEROL, A.: *La Revolta dels Gorretes*. Tesi de llicenciatura inèdita. Universitat de Barcelona, 1974.
 - (3) ELLIOTT, J. H.: *La España Imperial*. Barcelona, Ed. Vicens Vives, 1972; LYNCH, J.: *España bajo los Austrias*. Barcelona, 2 vols., Ed. 62, 1970; i VILAR, Pierre: *Catalunya dins l'Espanya Moderna*. Barcelona, 4 vols., Ed. 62, 1973.
 - (4) KAMEN, H.: «Una insurrecció » (1979), p. 11.

RELACIO
DELS MOTIUS, PER LOS QVALS
NOS CASTIGA LA DIVINA IVSTICIA
 regularment ab la plaga de las Llagostas ; dels danys
 que ocasionan en los Regnes , que la experimentan , y
 dels remeys Divinos, y humans , se han experi-
 mentat favorables en diferents Provin-
 cias pera extinguir-la.

*DONADA A LA ESTAMPA LA NOBLE, FIDE-
 lissima, y sempre Illustre Ciutat de GERONA pera
 benefici universal de tota la Diocesi.*

AB LLICENCIA,
En Gerona, per Geronim Palol,
 Any M.DC.LXXXVII.

dia (5). A Catalunya tenim antecedents, com el que cita Pierre Vilar per al segle XIV, que ens parlen de la duresa d'aquestes plagues: «El 1358, el dia de Sant Jaume, un núvol de llagostes s'abat sobre les collites i s'amumula fins a un pa de gruix; en certs punts, arribà a destruir àdhuc els arbustos» (6).

L'any 1684 eixams de llagostes, procedents d'Aragó, envaiaren les terres de Lleida. Els efectes de la plaga quedaren localitzats fins al 1687

(5) BRAUDEL, F.: **El Mediterráneo y el mundo mediterráneo en la época de Felipe II**. Madrid, F.C.E., 2 vols., 1976. La cita és al vol. 1, p. 321. Els factors que desencadenen les plagues i que determinen el mecanisme migratori de la llagosta mediterrània o marroquí (**Diciostaurus maroccanus Thumb**) han estat estudiats per J. del CAÑIZO: «La langosta y el clima», a **Boletín de Patología Vegetal y Entomología Agrícola (BPVEA)**, XV (1974), pp. 271-274; J. del CAÑIZO i Víctor MORENO: «Biología y ecología de la langosta mediterránea o marroquí», a **(BPVEA)**, XVIII (1959-60), pp. 209-242. Vegi's el resum de Miquel BARCELO a «Les plagues de llagost...» (1978), pp. 71-76.

(6) VILAR; p.: «**Catalunya dins...**» 1973, vol. II, p. 149 i s.

a la part occidental de Catalunya, però a partir d'aquesta data es produí una progressió cap a l'Est que generalitzà la plaga: «y este año pasaron desde Cervera hasta el Empurdán que son cerca de veinte y cinco leguas, en la parte de Urgel y en lo más de la Segarra no dexaron cosa verde ni grano (...). La mayor abundancia de ellas este anyo se vieron en la parte de Calaf y la plana de Vique en estas partes hicieron mucha cría y haviéndola dexado aunque no tanto en el campo de Tarragona, Panedés, Pla de Baxes, Solsona, Cardona, Manresa, Luçanés, Vallés y alguna poca en las comarcas de la costa» (7).

Segons els testimonis dels coetanis, la duresa de la plaga fou extraordinària: «...ivan cayendo siempre como lluvia estando de ellas cubierta la tierra y en algunas partes havia medio palmo unas ensima de otras (...). Estava la gente unos y otros aturdidos de manera que parecia ser la fin del mundo por toda Catalunya» (8). Fins i tot, els dies 24 i 25 de juliol, les llagostes entraren dins la ciutat de Barcelona (9), i d'ençà del mes d'abril del 1686 ja tenim notícies de pregàries i processons per «la benedició de la terra y malehir las llagostas» (10).

La llagosta es va mantenir fins al febrer del 1688. Solament en el mes de març les baixes temperatures i les pluges acabaren amb la plaga: «Y fue que el Março que ellas se avibavan uvo unos fríos muy intensos con lluvias de dias continuos, con esto murieron gran cantidad (...) y desta manera sin parar se fueron sin saberse adonde y con esto no se vieron de ellas más en Catalunya» (11).

ELS ESCRITS DELS COETANIS

Aviat, la plaga preocupà les autoritats i classes dirigents de Catalunya. Així, el 3 de febrer de 1688, els jurats de Girona reben de la Diputació del General cent-cinquanta quaderns amb remeis contra la llagosta per repartir a les Uni-

(7) **Sucesos de Cataluña desde el año 1640 hasta 1693**. Ms., núm. 503 de la **Biblioteca de Catalunya** (Barcelona). Anònim. **Vid.:** «Capítulo Séptimo de las langostas que se vieron en Catalunya y lo que hizieron». La cita és del foli 11 del manuscrit.

(8) **Ibid.:** foli 11.

(9) «En aquest dia entraren dins la present ciutat y dins las casas gran numero de llegostas des de las 8 oras del matí fins a las 3 de la tarda ab gran matansa que tot-hom ne feya». **Dietari del Antich Consell Barceloní**, vol. XX (1679-1691), p. 290.

(10) **Ibid.:** p. 245.

(11) «**Sucesos de Cataluña...**», foli 12.

versitats de la vegueria (12). En aquests quaderns, com també en d'altres fulletons publicats al mateix efecte per particulars, la plaga és considerada com un càstig de la «Justícia Divina». Les causes adduïdes per rebre tal flagell són variades. Un opuscle titulat **Relació dels motius per los quals nos castiga la Divina Iusticia regularmente ab la plaga de las Llagostas...** (12), considera que el primer motiu és «no pagar los delmes a la Iglésia com se deu (...). En aquesta matèria hi ha gran falta en lo Regne, y així suplico que se esmerin los Pagesos, tornant lo millor de sos fruits a Déu, pera aplacar en avant la sua Divina Iusticia» (13).

Per la seva part, els membres del Consistori barceloní creuen que és l'estat de postració moral de la ciutat el que provoca la ira del cel, i envien una ambaixada al virrei (11 de juliol de 1687), Marquès de Leganés, per tal que hi posi remei: «que seria molt agradable al servey de sa Divina Magestad lo evitar tants pecats públichs y tantas ofensas com se fan a Déu Nostre Senyor per rahó de tantas donas públicas y profanas y tantas terceras com també casas de joch y triquets ab tant escàndol» (14).

També, en aquests escrits dels coetanis, es proposen els remeis contra la llagosta. Els acostumen a dividir en «divins» i «humans». Dintre els primers són generalitzades les recomanacions de pregàries a «Sant Gregori Bisbe de Hòstia y a Sant Agustí que ab lo Bàculo Pastoral las mata» (15).

Però, al mateix temps, perquè «no estigan ociosas las deligèncias humanas» es compilen alguns «remeis humans». Quan les llagostes estan en canó, és a dir, en la fase d'avivament que es produeix entre el març i l'abril, es recomana de llaurar les terres perquè «damunt de la terra, lo Sol, y inclemèncias del cel los consumeix o los aucells sels menjan» (16).

En la fase voladora «quant saltan y bolan poch» que comença a mitjan maig si es mantenen propícies les condicions climatològiques,

«lo remey millor és prendre uns buitres de tela de estopa o lli amples per alt, y estrets per baix, y sis o vuyt personas en cada buitre, agafa gran cantitat de ellas, tanta, que matara cada buitre tots los dias sinch o sis quarteras» (17), per enterrar-les i matar-les després.

Quan les llagostes són grans i es preparen per a la posta d'ous, normalment això passa a partir de la segona quinzena de juny, es recomana de «penjar algunas ratas pinyadas mortes en los arbres mes alts» i també de «prendre moltes Llagostas, y cremarlas en los mateixos camps, y marges; perquè en arriben lo olor a las demás, las deixen sense sentit, y part de ellas se moran, o lo Sol consumeix, y acaba (18).

LES REPERCUSSIONS

Les classes dirigents eren conscients que es podia endegar un procés de revolta —semblant a l'aixecament camperol del 1640—, que arribés a fer trontollar l'«status quo» de la societat catalana.

Així les autoritats no van regatejar esforços ni diners per combatre la plaga, fins i tot, pagant a pes les llagostes mortes: «y echavan las langostas en unos hoyos grandes tenian hechos y con cal ensima las enterravan esto lo hazian después de haverlas medido y se hazia porque los Comunes davan tanto la quartera, en algunas partes donde havia muchas y no tenían conveniencias dava la Generalidad lo que se havia menester, se gastó en esto buena partida porque de una manera y otra se coxieron tantas de ellas que no sería creydo el dezir en la villa de Cervera sola, las que se mataron (...) y esto se hizo en muchos lugares y también esto se pagaba por peso a tanto la libra» (19)

Però malgrat aquests esforços, la mala collita que provocà la plaga va fer de detonant de l'aixecament camperol dels «gorretes» l'any 1688.

A les seculars càrregues feudals, als impostos reials i als costos de les guerres amb França, que patia Catalunya d'ençà del 1668 (20), s'afegí una sobrecàrrega ja insuportable per a l'economia camperola. Si al 1640 foren els allotjaments el catalitzador de la sublevació, el 1688 ho seran les repercussions d'un fenomen natural: la plaga de la llagosta.

(12) Vegi's la carta enviada als Jurats de Girona: AHMG.: Manual d'Acords de 1688, entre folis 123 i 124.

(13) **Relació dels motius, per los quals nos castiga la Divina Iusticia regularment ab la plaga de las Llagostas; dels danys que ocasionan en los Regnes; que la experimentan, y dels remeis Divinos y Humans, se han experimentat favorables en diferents provincias pera extingir-la.** Gerona, Gerònim Palol, 1687, 15 folis sense numeració.

(14) **Dietari del Antich Consell Barceloní**, vol. XX (1679-1691), p. 288.

(15) «**Relació dels motius...**» 1687, foli 3.

(16) **Ibid.**: foli 3.

(17) **Ibid.**: foli 3.

(18) **Ibid.**: foli 4.

(19) «**Sucesos de Catalunya...**», foli 12.

(20) SOLDEVILA, Ferran: **Història de Catalunya.** Barcelona, Ed. Alpha, 3 vols., 1962. La cita és al vol. III, pp. 1.086 i ss.